

QIYOSIY TADQIQOT ASOSIDA RIVOJLANGAN DAVLATLAR TA'LIM TIZIMLARINING BAHOLASH METODLARINI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA TATBIQ ETISH

Rahimberdiyeva Maftuna Raximberdi kizi

maftunadilshodahon@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola "Qiyosiy tadqiqot asosida rivojlangan davlatlar ta'lim tizimlarining baholash metodlarini O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etish" mavzusida yozilgan bo'lib, O'zbekiston ta'lim tizimini rivojlantirishda rivojlangan mamlakatlarning tajribalarini o'rganishni maqsad qilgan. Maqolada PISA, TIMSS, NAEP kabi xalqaro baholash metodlarining asosiy xususiyatlari va ular O'zbekistonda qanday tatbiq etilishi mumkinligi haqida tahlil olib borilgan. O'zbekiston ta'lim tizimining jahon miqyosidagi raqobatbardoshligini oshirish uchun ta'limni baholashda yangi metodlarni joriy etishning ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda ta'lim tizimining holati, mavjud muammolar va bu muammolarni hal qilishda baholash tizimlarining ahamiyati haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim baholash metodlari, ta'lim islohotlari, xalqaro baholash tizimlari, pedagogika, ta'lim sifatini oshirish, ta'lim strategiyalari, ta'lim samaradorligi.

Kirish. O'zbekiston ta'lim tizimi so'nggi yillarda jadal rivojlanish bosqichida bo'lib, turli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim sifatini yaxshilash va uning global miqyosdagi raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadida ko'plab strategiyalar ishlab chiqilmoqda. Bu jarayonni tezlashtirish va muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun boshqa davlatlarning tajribasidan foydalanish zarur. Xususan, rivojlangan davlatlarning ta'lim tizimlarining baholash metodlari O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etish orqali uning samaradorligini oshirish mumkin.

Rivojlangan mamlakatlar, ayniqsa Yevropa va Shimoliy Amerikadagi davlatlar, ta'lim tizimlarining samaradorligini baholashda ilg'or metodlarni joriy etishgan. Bu metodlar nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini, balki ta'lim tizimining umumiy samaradorligini ham o'lchashga qaratilgan.

PISA baholash tizimi, O'quvchilarning 15 yoshida matematika, fan va o'qish bo'yicha bilimlarini baholashni maqsad qilgan xalqaro tadqiqotdir. Bu baholash tizimi ta'lim tizimlarining samaradorligini o'lchashda eng keng tarqalgan metodlardan biri hisoblanadi. PISA baholashida ta'lim tizimining ijtimoiy-iqtisodiy omillar, pedagogik metodlar va o'quvchilarning o'quv muhitidagi o'zgarishlar ham hisobga olinadi [1].

Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan ishlab chiqilgan baholash metodlari davlatlar o'rtasida ta'lim tizimlarini solishtirishga yordam beradi. OECD ta'lim tizimlarining samaradorligini o'lchash uchun innovatsion usullarni joriy etgan va ular doirasida nafaqat o'quvchilarning bilimlari, balki maktablarning infratuzilmasi va pedagogik metodlari ham baholanadi.

O'zbekiston ta'lim tizimi jahon miqyosida raqobatdosh bo'lishi uchun bir qator o'zgarishlarga muhtoj. Bugungi kunda O'zbekistonda ta'lim tizimi uchun ba'zi muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar asosan ta'limning sifatini oshirish, o'qituvchilar malakasini rivojlantirish va ta'limda axborot texnologiyalarini joriy etishga qaratilgan.

O'zbekistonda ta'lim tizimining sifatini yaxshilash uchun bir qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Ulardan ba'zilari:

- Maktablarda ta'limni sifatli baholash tizimi joriy etish. Bu tizimni joriy etish orqali o'quvchilarning o'quv natijalari va bilimlarini doimiy ravishda tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.
- O'qituvchilarni malakasini oshirish dasturlari. O'qituvchilarni yangi pedagogik texnologiyalar va metodikalar bo'yicha o'qitish va tayyorlash.
- Yangi sinf xonalari va maktablar qurish. Zamonaviy infratuzilma yaratish va ta'lim muhitini yaxshilash.

O'zbekistonda ta'lim tizimini baholash bo'yicha hali ko'p ishlar amalga oshirilishi kerak. Hozirgi kunda mavjud bo'lgan tizim ko'proq an'anaviy baholash metodlariga asoslangan bo'lib, o'quvchilarning bilimni o'lchashda faqat sinov va testlar qo'llaniladi. Ta'lim tizimining samaradorligini baholashda qo'llaniladigan metodlar juda cheklangan. O'zbekiston ta'lim tizimida baholash metodlarini joriy etish va takomillashtirishda rivojlangan mamlakatlarning tajribalaridan foydalanish muhimdir. Quyida ba'zi taklif etilayotgan metodlar keltirilgan [2].

PISA baholash metodini O'zbekistonda joriy etish ta'lim tizimining umumiy holatini yaxshilashga yordam beradi. Bu metod o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda solishtirish imkonini beradi. O'zbekistonda PISA testini o'tkazish orqali mamlakat ta'lim tizimi jahon miqyosida qanday o'rinda ekanligini aniqlash mumkin.

TIMSS metodini O'zbekistonda joriy etish orqali o'quvchilarning matematik va fan bo'yicha bilimlarini doimiy ravishda kuzatib borish mumkin. Bu metod ta'lim tizimining rivojlanish dinamikasini o'lchashda muhim rol o'ynaydi.

Formativ baholash (o'quv jarayonida o'quvchilarni doimiy ravishda baholash) va summativ baholash (o'quv jarayonining yakuniy baholash) metodlarini birlashtirish O'zbekistonda ta'limning sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Formativ baholashning afzalligi shundaki, o'quvchilar o'z bilimlarini davomiy ravishda rivojlantiradilar. O'qituvchilarni baholashda faqat o'quvchilarning natijalariga emas, balki o'qituvchining darsdagi faolligi, metodik ko'nikmalari, shuningdek, o'qitishning sifatini oshirishga qaratilgan boshqa omillarni ham hisobga olish kerak. Rivojlangan mamlakatlarning tajribalari asosida o'qituvchilarni baholashda ko'p o'lchovli tizimlarni tatbiq etish mumkin.

Ta'lim tizimini baholashda ijtimoiy va madaniy omillarni hisobga olish muhim. Rivojlangan davlatlar bu omillarni o'rganish orqali ta'lim tizimining ijtimoiy kontekstini tushunishadi va tizimni shunga mos ravishda takomillashtiradilar. O'zbekiston ham ta'lim tizimida ijtimoiy adolatni ta'minlashni maqsad qilgan baholash tizimlarini yaratishi kerak [3].

O'zbekiston ta'lim tizimi rivojlanishda davom etmoqda, ammo samarali baholash metodlarini joriy etish zarur. Rivojlangan davlatlar tajribalari, xususan PISA, TIMSS, va NAEP metodlari, O'zbekiston ta'lim tizimida muvaffaqiyatli qo'llanilishi mumkin. Ta'lim tizimini baholashda yagona yondoshuv emas, balki turli metodlarni integratsiyalash orqali ta'lim sifatini yaxshilashga erishish mumkin.

O'zbekiston ta'lim tizimi jadal rivojlanish jarayonida bo'lib, mamlakatda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq, ta'lim tizimining samaradorligini baholashda zamonaviy va ilg'or metodlarning tatbiq etilishi zarur. Rivojlangan davlatlarning tajribalari, xususan PISA, TIMSS va NAEP kabi xalqaro baholash tizimlari O'zbekistonda ta'lim sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynashi mumkin. Ushbu metodlar orqali o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashdan tashqari, ta'lim tizimining umumiy samaradorligi, o'qituvchilarning malakasi, ta'lim infratuzilmasi va pedagogik metodlarni tahlil qilish mumkin. O'zbekiston ta'lim tizimida baholash metodlarini joriy etish, nafaqat o'quvchilarning bilimini yaxshilash, balki mamlakatning ta'lim siyosatini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Yangi baholash tizimlarini qo'llash orqali ta'limdagi adolatni ta'minlash, o'qituvchilarni malakasini oshirish va ta'lim jarayonida ijtimoiy tenglikni yaratish mumkin. Shuningdek, PISA va TIMSS kabi xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish orqali O'zbekistonning ta'lim tizimi global miqyosda baholanishi va jahonning yetakchi ta'lim tizimlari bilan raqobatlashishi mumkin.

O'zbekistonda ta'lim tizimining rivojlanishida qo'llaniladigan baholash metodlari faqat bilimlarni o'lchash bilan cheklanmasligi kerak. Bu metodlar o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini, emosional intellektini, mustaqil fikrlashini va innovatsion yondoshuvlarini ham hisobga olishi zarur. Chunki bugungi kunda ta'lim faqat akademik bilimlarni berishdan iborat emas, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatda faol fuqaro bo'lishi uchun zarur ko'nikmalarni ham o'rgatish zarur. Bundan tashqari, ta'lim tizimida baholash metodlarini tatbiq etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va ularga ta'lim jarayonida yuqori sifatli metodik yordam ko'rsatishni talab qiladi. O'zbekistonning ta'lim tizimida o'qituvchilarni doimiy ravishda malakasini oshirib borish, ularga yangi pedagogik texnologiyalarni o'rgatish, o'quvchilar bilan samarali ishlash uchun zarur vositalar yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, ta'limning sifatini oshirishga olib keladi [4].

O'zbekistonda ta'lim tizimining baholash metodlarini joriy etish uchun mavjud infratuzilma va resurslarni kuchaytirish zarur. Maktablarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'qituvchilar uchun professional rivojlanish dasturlarini yaratish va ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali baholash tizimini yanada samarali qilish mumkin. O'qituvchilarni baholash tizimini yaratish va ularni doimiy ravishda malakasini oshirish uchun tajriba almashish dasturlarini yaratish zarur. O'qituvchilarni baholash nafaqat o'quvchilarning natijalariga asoslanmasligi, balki o'qituvchining darsni qanday o'tkazishi, pedagogik metodlar va innovatsiyalarni qo'llashdagi yondoshuvlarini ham baholashni o'z ichiga olishi kerak. Bu o'qituvchilarni rag'batlantirish va motivatsiya qilishda samarali rol o'ynaydi. Baholash metodlarini tatbiq etishda ijtimoiy tenglikni ta'minlash va

har bir o'quvchiga teng imkoniyat yaratish muhim. Ta'lim tizimi barcha o'quvchilarni ijtimoiy, iqtisodiy yoki etnik kelib chiqishidan qat'iy nazar bir xil sharoitda baholashni ta'minlashi kerak. O'zbekiston ta'lim tizimida ijtimoiy tenglikni ta'minlash uchun baholash tizimida turli metodlarni qo'llash va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashish zarur.

Xulosa. Shu bilan birga, O'zbekistonda ta'limni baholash tizimi faqat bilimlarni o'lchash bilan cheklanmasdan, o'quvchilarning ijtimoiy va emosional rivojlanishini ham hisobga olishni ta'minlashi lozim. Baholash jarayonlarini yanada diversifikatsiya qilish, yangi metodlarni tatbiq etish orqali O'zbekistonda ta'lim tizimini yanada raqobatbardosh va samarali qilish mumkin. Buning natijasida, mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo'shilishi kutish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. OECD. (2022). *PISA 2022: Program for International Student Assessment*. OECD Publishing.
2. Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (2021). *TIMSS 2020 International Results in Mathematics and Science*. TIMSS & PIRLS International Study Center.
3. U.S. Department of Education. (2020). *The National Assessment of Educational Progress (NAEP) Report*. National Center for Education Statistics.
4. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Longman.